

Sygn. akt I ACa 200/15

I ACz 303/15

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 kwietnia 2015 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – Wydział I Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Hanna Nowicka de Poraj
Sędziowie:	SSA Jerzy Bess (spr.) SSA Robert Jurga
Protokolant:	st.sekr.sądowy Urszula Kłosińska

po rozpoznaniu w dniu 28 kwietnia 2015 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa **J. S. (1)**

przeciwko **J. S. (2), A. S.**

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli

na skutek apelacji powódki

od wyroku Sądu Okręgowego w Kielcach

z dnia 26 listopada 2014 r. sygn. akt I C 574/14

i zażalenia pozwanych na rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zawarte w punkcie III tego wyroku

- 1. oddala apelację;**
- 2. oddala zażalenie;**
- 3. znosi pomiędzy stronami koszty postępowania odwoławczego.**

Sygn. akt I ACa 200/15

I ACz 303/15

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy w Kielcach zaskarżonym wyrokiem z dnia 26 listopada 2014 r., sygn. akt I C 574/14, oddalił powództwo wniesione przez J. S. (1) przeciwko pozwany A. S. i J. S. (2) o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli, mocą

którego pozwani przenieśliby na powódkę J. S. (1) własność 1/2 udziału zabudowanej nieruchomości rolnej położonej w N., w gminie R., objętej księgą wieczystą nr (...) prowadzoną przez Sąd Rejonowy w Kielcach, która to nieruchomość została przekazana pozwanym umową przekazania własności i posiadania gospodarstwa rolnego sporządzoną przed Naczelnikiem Gminy R. w dniu 15 sierpnia 1980 r. (nr (...)).

Sąd Okręgowy w rozważaniach prawnych przedstawił m.in. następujące motywy swego rozstrzygnięcia:

Zgodnie z art. 898 § 1 k.c. w przypadku rażącej niewdzięczności obdarowanego względem darczyńcy, darczyńca jest uprawniony do odwołania darowizny. W myśl art. 900 k.c. odwołanie darowizny następuje przez oświadczenie złożone obdarowanemu na piśmie.

W sprawie niniejszej Sąd ustalił jednak, że powódka i jej mąż przekazali pozwanym gospodarstwo rolne na podstawie art. 52 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz o innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin. Powyższa ustawa nie przewidywała możliwości rozwiązania umowy przekazania gospodarstwa rolnego następcy. Możliwość taką wprowadziła jednak obecnie obowiązująca ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników. Art. 119 ust. 2 tej ustawy stanowi, że na żądanie rolnika, który nieodpłatnie przekazał gospodarstwo rolne następcy przed wejściem w życie ustawy, sąd, po rozważeniu interesów stron zgodnie z zasadami współzycia społecznego, może rozwiązać umowę, jeżeli zachodzi jedna z przyczyn określonych w art. 89 pkt 1-3. Zgodnie z art. 89 ustawy z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników - na żądanie rolnika sąd, po rozważeniu interesów stron zgodnie z zasadami współzycia społecznego, może rozwiązać umowę przenoszącą własność gospodarstwa rolnego, zawartą w celu wykonania umowy z następcą, jeżeli następcą:

- 1) uporczywie postępuje wobec rolnika w sposób sprzeczny z zasadami współzycia społecznego lub
- 2) dopuścił się względem rolnika albo jednej z najbliższych mu osób rażącej obrazy czci bądź umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu albo wolności, lub
- 3) uporczywie nie wywiązuje się ze swych obowiązków względem rolnika wynikających z umowy lub z przepisów prawa.

Umowa z następcą, o jakiej mowa w art. 52 ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz o innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin oraz w art. 84 i 85 ustawy o ubezpieczeniu społecznym rolników, jest szczególnym rodzajem umowy zobowiązującej do przeniesienia własności gospodarstwa rolnego, odmienną od umowy darowizny. Sąd Najwyższy wielokrotnie stwierdzał, że umowa o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy jest instytucją odmienną od umowy darowizny (por. wyrok z dnia 8 grudnia 2000 r., I CKN 992/98, uchwała SN z dnia 16 lipca 1980 r., III CZP 44/80, uchwała z dnia 19 lutego 1991 r., III CZP 4/91, uchwała siedmiu sędziów z dnia 25 listopada 2005 r., III CZP 59/05, uchwała SN z dnia 7 lutego 2014 r., III CZP 114/13) i nie stosuje się do niej przepisów o darowiznie. Przesłanki rozwiązania takiej umowy zostały wyczerpująco określone w art. 89 ustawy z 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, więc umowa o przekazanie gospodarstwa rolnego następcy w trybie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin nie może być odwołana na podstawie przepisów art. 898 - 900 k.c., dotyczących odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności.

Powódka nie zgłosiła jednak w sprawie żądania rozwiązania umowy, a odnosząc się do zarzutu zawartego w odpowiedzi na pozew pełnomocnik powódki podtrzymał żądanie tej treści, jak zgłoszone w pozwie. W tej sytuacji Sąd nie mógł orzekać o rozwiązaniu umowy, a sformułowane w pozwie roszczenie o przeniesienie własności na podstawie art. 898 § 1 k.c. nie mogło zostać uwzględnione.

Niezależnie od tego stwierdzić jednak należy, że zarzuty formułowane przez powódkę wobec pozwanych nie znalazły potwierdzenia w materiale dowodowym.

Biorąc powyższe pod uwagę na podstawie art. 898 i 900 k.c. Sąd orzekł, jak w sentencji.

O kosztach Sąd orzekł na podstawie art. 98 k.p.c. i 102 k.p.c. Powódka była zwolniona jedynie od opłaty od pozwu, Sąd obciążył zatem powódkę obowiązkiem zwrotu poniesionych przez Skarb Państwa wydatków, tj. kosztów stawiennictwa i utraconych zarobków świadków wezwanych do Sądu na wniosek powódki. Sąd uznał natomiast, że w sprawie zachodzą szczególne okoliczności przemawiające za nieobciążaniem powódki obowiązkiem zwrotu na rzecz pozwanych kosztów zastępstwa procesowego. Przemawia za tym trudna sytuacja finansowa powódki i bliskie więzi łączące strony. Nie sposób wykluczyć, że wnosząc powództwo powódka była subiektywnie przekonana o jego zasadności. Ponadto obciążenie powódki kosztami na rzecz pozwanych mogłoby jeszcze bardziej utrudnić powrót stron do właściwych relacji między nimi.

Powódka apelacją zaskarżył niniejszy wyrok w całości, zarzucając:

1. naruszenie prawa materialnego, tj. przepisu art. 898 § 1 k.c. poprzez jego niezastosowanie i wadliwe przyjęcie, iż do zawartej między stronami Umowy przekazania własności i posiadania gospodarstwa rolnego z dnia 15.08.1980 r. nie ma zastosowania tryb odwołania darowizny unormowany w art. 898 - 900 k.c. i Umowa ta „nie może być odwołana” (por. strona przedostatnia uzasadnienia wyroku) - bez wykazania podstaw przytoczonego wniosku do Sądu, w szczególności z pominięciem procesu logicznego rozumowania, jaki doprowadził Sąd I instancji do wskazanej konstatacji - mimo, że w świetle doktryny i orzecznictwa Sądu Najwyższego Umowa taka, jak będąca przedmiotem nin. sprawy, nie jest czynnością administracyjną, lecz ma charakter cywilnoprawny i sprawy wynikłe z takiego stosunku są sprawami cywilnymi podlegającymi orzecznictwu Sądów powszechnych i stosuje się do nich zasady prawa cywilnego, Umowa ta winna być traktowana jak umowa darowizny (por. m.in. postanowienie SN z 15.06.1999 r. III CKN 269/98, wyrok SN z 19.03.1982 r. III CRN 35/82, postanowienie SN z 28.07.1981 r. III CRN 136/81, postanowienie SN z 28.11.1979 r. III CRN 216/79);

2. naruszenie przepisów postępowania tj. art. 233 w zw. z art. 316 k.p.c. poprzez zaniechanie wszechstronnego rozważenia materiału dowodowego zebranego w sprawie i dokonanie oceny wiarygodności i mocy dowodów z przekroczeniem zasady swobodnej oceny dowodów oraz wbrew zasadzie aktualności orzeczenia, polegające na bezzasadnym przyjęciu, że zachowanie pozwanych nie wypełnia przesłanki rażącej niewdzięczności;

3. naruszenie przepisów postępowania tj. art. 328 § 2 k.p.c. poprzez sporządzenie uzasadnienia wyroku w sposób uchybiający wymaganiom stawianym treścią w/w przepisu, co polegało na zaniechaniu wskazania dowodów, na podstawie których Sąd skonstatował, iż pozwani nie wykazali się rażącą niewdzięcznością wobec powódki i nie zachowywali się w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego i nie uchybili obowiązkowi wynikającemu z Umowy przekazania własności i posiadania gospodarstwa rolnego z dnia 15.08.1980 r.

Na tej podstawie powódka wniosła o:

1. przeprowadzenie uzupełniającego postępowania dowodowego na okoliczność przyczyn i przebiegu konfliktu stron, przyczyn żądania interwencji Policji, stanu zdrowia powódki;

2. a po przeprowadzeniu tego postępowania powyższego – o zmianę zaskarżonego wyroku w całości poprzez uwzględnienie powództwa o zobowiązanie pozwanych do złożenia oświadczenia woli i obciążenie pozwanych kosztami procesu

ewentualnie

o przekazanie sprawy w całości Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Pozwani wniesli o oddalenie apelacji i zasądzenie zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego.

Ponadto pozwani wniesli zażalenie na postanowienie Sądu Okręgowego w Kielcach z dnia 26 listopada 2014 r., zawarte w pkt III zaskarżonego wyroku, zaskarżając je w całości.

Zaskarżonemu postanowieniu zarzucili naruszenie prawa procesowego w postaci art. 102 k.p.c., polegające na uznaniu przez Sąd Okręgowy, że w przedmiotowej sprawie zachodzi szczególnie wypadek powodujący konieczność zastosowania zasady słuszności, tj.:

- trudna sytuacja finansowa powódki, kiedy okoliczności niniejszej sprawy wskazują, że powódka posiadała środki finansowe pozwalające jej na uiszczanie wynagrodzeń reprezentujących ją z wyboru dwóch pełnomocników,

- bliskie więzi łączące strony, kiedy okoliczności niniejszej sprawy wskazują, że powódka nie zważyła w żaden sposób na te więzi, czego dowodem jest sprawa, która toczyła się przed Sądem Okręgowym w Kielcach w tym samym przedmiocie o sygn. akt I C 1453/14, jak również postępowanie przygotowawcze w sprawie popełnienia na jej szkodę przestępstwa z art. 207 § 1 k.k., które toczyło się z zawiadomienia powódki.

Podnosząc powyższy zarzut pozwani wniesli o zmianę zaskarżonego postanowienia i:

a) zasądzenie od powódki na swoją rzecz solidarnie kosztów zastępstwa procesowego w kwocie 3 600 zł,

ewentualnie

b) o zasądzenie od powódki na rzecz pozwanych solidarnie części kosztów zastępstwa procesowego.

Sąd Apelacyjny zważył co następuje:

Apelacja powódki jest bezzasadna z przyczyn wskazanych w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, a odnoszących się do wyrażonego w nim poglądu prawnego.

W tym kontekście nie można się zgodzić z zarzutem, iż do analizowanej w niniejszym postępowaniu umowy przekazania własności i posiadania gospodarstwa rolnego z dnia 15 sierpnia 1980 r. sporządzonej przed Naczelnikiem Gminy R. (nr (...)) winien znaleźć zastosowanie tryb odwołania darowizny unormowany w art. 898 § 1 k.c., a tym samym, iż Sąd Okręgowy dopuścił się naruszenia prawa materialnego w postaci niezastosowania tego przepisu.

Sąd Okręgowy w Kielcach w sposób jasny i zrozumiały, opierając się na materiale dowodowym zgromadzonym w sprawie (w szczególności dowodach z dokumentów dotyczących tej umowy), wyjaśnił przyczyny dla których uznał, że zwarta pomiędzy stronami umowa przekazania własności i posiadania gospodarstwa rolnego nie może być traktowana jako umowa darowizny unormowana w art. 888 i nast. k.c. Swoje stanowisko w tym zakresie Sąd Okręgowy podparł przytaczając bogate i aktualne orzecznictwo Sądu Najwyższego.

Z orzecznictwa tego dobitnie wynika, że: „Przekazanie przez rolnika gospodarstwa rolnego następcy na zasadzie i w trybie ustawy z dnia 27 października 1977 r. o zaopatrzeniu emerytalnym oraz innych świadczeniach dla rolników i ich rodzin (Dz. U. Nr 32, poz. 140) nie może być odwołane na podstawie przepisów art. 898 - 900 k.c., dotyczących odwołania darowizny z powodu rażącej niewdzięczności" (zob. uchwała Sądu Najwyższego z dnia 16 lipca 1980 r., sygn. akt III CZP 44/80, LEX 2548).

Trafnie też w odpowiedzi na apelacje pozwani wskazują, że zarzut powódki jakoby Sąd Okręgowy w Kielcach nie wykazał podstaw poczynionego wnioskowania jest zupełnie nieuzasadniony. Powódka w zakresie analizowanego zarzutu próbuje przedstawić własną, oderwaną od obecnej linii orzeczniczej sądów, własną wykładnię w zakresie możliwości zastosowania do umów przekazania własności i posiadania gospodarstwa rolnego następcy przepisów dotyczących odwołania darowizny. Zasadnie też pozwani podkreślają, że na poparcie swojego stanowiska powódka przytacza orzeczenia Sądu Najwyższego, które nie dotyczą kwestii rozstrzyganej w niniejszej sprawie (tj. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 marca 1982 r., sygn. akt III CRN 35/82, postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 listopada 1979 r., sygn. akt III CRN 216/79, a postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 lipca 1981 r., sygn. akt III CRN 136/81 - dotyczy drogi sądowej w ramach której mogą być rozpoznawane sprawy o rozwiązanie umowy przekazania własności

i posiadania gospodarstwa rolnego), jak również są już nieaktualne (np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 15 czerwca 1999 r. w obliczu uchwały 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 25 listopada 2005 r., sygn. akt III CZP 59/05).

Z uwagi na przedstawiony powyżej pogląd prawny będący podstawą oddalenia powództwa, rozpatrywanie zasadności pozostałych zarzutów apelacji zmierzających do uwzględnienia sformułowanego w pozwie roszczenie o przeniesienie własności na podstawie art. 898 § 1 k.c., poprzez wykazanie, że zachodzą przesłanki określone w tym przepisie, jest bezprzedmiotowe.

Dlatego też Sąd Apelacyjny, uznając apelację za bezzasadną, orzekł jak w pkt 1 sentencji na mocy art. 385 k.p.c.

W ocenie Sądu Apelacyjnego brak jest również podstaw do uwzględnienia zażalenia pozwanych na rozstrzygnięcie o kosztach postępowania zawarte w pkt III zaskarżonego wyroku. W szczególności Sąd Apelacyjny podziela stanowisko Sądu I instancji, że nie sposób wykluczyć, że wnosząc powództwo powódka była subiektywnie przekonana o jego zasadności. Dla takiej oceny nie bez znaczenia pozostaje też wiek powódki, co w sumie pozwalało na zastosowanie normy art. 102 k.p.c.

Dlatego też Sąd Apelacyjny, nie znalazł podstaw do uwzględnienia zażalenia pozwanych i orzekł jak w pkt 2 sentencji na mocy art. 385 k.p.c., w zw. z art. 397 § 2 k.p.c.

Natomiast brak jest już podstaw do odstąpienia od obciążenia powódki od kosztów postępowania apelacyjnego na mocy art. 102 k.p.c.

Wobec jednak faktu, że jakkolwiek apelacja powódki została oddalona, to jednak również zażalenie pozwanych zostało oddalone.

Dlatego też w ocenie Sądu Apelacyjnego zasadne jest wzajemne zniesienie pomiędzy stronami kosztów postępowania odwoławczego i dlatego orzeczono jak w pkt 3 sentencji na mocy art. 100 k.p.c.